

Türk Sanat Müziğinde Hazırlık Sınıfı Ses Eğitimi Dersi İçin Bir Repertuar Önerisi

DOI NO: 10.5578/JSS.8096

Safiye Yağcı¹

Geliş Tarihi: 06.06.2014

Kabul Tarihi: 06.11.2014

Özet

Eğitim bilimleri alanında yapılan araştırma ve program geliştirme çalışmaları sanat eğitimini de etkilemiş ve müzik eğitimi alanında birçok dalın eğitim bilimleri kapsamında incelenmesine ve eğitiminin verilmesi konusunda daha öznel çalışmaların yapılmasına yol açmıştır. Uygulanmakta olan programların geliştirilmesi, düzenlenmesi ve günün koşullarına uygun veya güncel bir yapı kazandırılması ile yeniliklerin bu programlara yansıtılması da yine önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Bu araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Sanat Müziği Ses Eğitimi Ana Sanat Dalında öğrenim gören hazırlık sınıfındaki öğrencilerine verilen ses eğitimi dersine yönelik, ses eğitimi programı hedefleri doğrultusunda, seçilen repertuar üzerinde geliştirilen yeni ses alıştırmaları önermektedir. Yüzyıllardan beri sürmekte olan meşk geleneği günümüz koşullarında gelişen teknolojinin de katkılarıyla nota ve benzeri eğitim araçlarından yararlanılması sonucunda biçim değiştirmiştir. Bunun sonucunda ise eğitim bilimlerinin sanat müziği eğitimine sağlayacağı katkılar da dikkate değer bir hal almıştır. Araştırma, Türk Sanat Müziğinin gelecek kuşaklara aktarılması için kullanılan yöntemleri irdelemesi, bir program dâhilinde repertuarın eğitim materyali olarak kullanılabilirliğinin sağlanmasına hizmet etme amacı taşımaktadır. Alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlaması açısından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Sanat Müziği, Ses Eğitimi, Meşk Geleneği.

A Repertoire Suggestion for Preparatory Class of Vocal Training in Turkish Art Music

Abstract

Research and program development works had also impact on arts education in the field of educational sciences and led to conduct more attentive studies concerning examining and training within the scope of many educational sciences branches in the field of music education. The development of programs that are being implemented regulated and gaining a current structure or suitable for today's conditions, reflection to these programs within innovations also constitute

¹ Arş.Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı Bölümü, gundoner@aku.edu.tr

an important phase. This research aims to demonstrate new approaches, targeting voice training program, towards students studying in preparatory classes in Afyon Kocatepe University State Conservatory Turkish Art Music Voice Training Main Art Department. "Meşk" tradition that goes throughout the centuries has changed its format as a result of utilization of today's developing technology's tools that contribute into not as etc. Consequently, education science's contributions to art music educations have become remarkable. Research, within a program of repertoires is intended to serve as a training material to upgrade used methods for transferring Turkish Art Music to future generation. Considered that, it is also important in terms of contribution to works that will be done in this field.

Keywords: *Turkish Classical Music, Meşk Tradition.*

Giriş

Türk Sanat Müziği oldukça derin bir kültürel birikimin yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa meşk sistemi yoluyla aktarılması sonucunda günümüze ulaşmıştır. Bu kültürel birikimin sağlıklı bir şekilde korunması ve aktarılması bu alanda çalışanlara büyük sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluk eğitim gibi Türk Sanat Müziği eğitimi doğrudan ilgilendiren disiplinleri yakından takip etmeye ve mesleki yeterlilikleri farklı disiplinler çerçevesinde ele almaya neden olmaktadır.

Türk Sanat Müziği ses eğitimi ritim uygulama, makam bilgisi, tavır ve üslup, repertuar gibi ana konuları kapsayan bir içeriğe sahiptir. Bu içeriğin sağlıklı bir şekilde doldurulması ve kazandırılması Türk Sanat Müziği ses eğitimi alanında görev yapanların her iki disiplinin önemli yönlerini bilmelerini ve kendilerini çok yönlü bir şekilde yetiştirmelerini gerekli kılmaktadır. Bir başka deyişle, Türk Sanat Müziği alanında görev yapmakta olan bir eğitmenin hem Türk Sanat Müziğinin temel kavramlarına ve repertuarına hâkim olması hem de bu kavramaları ses eğitiminin inceliklerini uygulamaya yönelik bir biçimde bilmesi gerekmektedir.

1.Ses Eğitimi

Ses eğitimi, bireylere sesini şarkı söylerken veya konuşurken, anatomik ve fizyolojik yapı özelliklerine göre kullanabilmesi için gereken davranışların kazandırıldığı, önceden saptanmış yöntemlerle, planlanan hedeflere yönelik uygulanan bir etkileşim süreci olarak tanımlanabilir (Töreyn, 2008: 82). Ses eğitimi ayrıca bireyin sesinin oluşumunda görev alan organların kullanımına yönelik bilgi ve becerileri kazandırmayı da amaçlamaktadır. Ses eğitiminde amaç bireyin sesini kullanacağı alana uygun bir şekilde şarkı söyleme veya konuşma esnasında dinleyicide olumlu etki bırakma, doğru ve güzel bir söyleyiş biçimi geliştirmesini sağlamaktır (Türkmen, 2007: 1). Ses eğitimi ayrıca bireyin sesini doğru ve etkili bir

şekilde kullanarak müzikal çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmasını, gerek dinleyici gerekse yorumlayıcı olarak müziğe sağlıklı bir şekilde katılmasını sağlamak ve bireye müzik alanında kültürel bir kimlik kazandırmaya amaçlamaktadır (Çevik, 1997: 68). Bireylerde sesin disipline edilmesi ve zaman içerisinde olgunlaşması için ses eğitiminin önemi büyüktür. Türk Sanat Müziğinde de eserlerin doğru seslendirilmesi kadar sesin doğru ve sağlıklı bir şekilde çıkarılması önem taşımaktadır. Buna göre, ses eğitimi her alanın ihtiyaçları ve özellikleri, dikkate alınarak verilmelidir.

Ses eğitimcisi solunum, fonasyon, rezonans ve artikülasyon bağlamında kendi içinde birbirini takip eden bir sırada eğitim sürecini uygulamalıdır. İlk aşamada ses eğitimi alacak bireyin kendisini ve ses yapısını tanıma, ikinci aşamada oluşturulması istenen sesi belirleyip arama, üçüncü aşamada amaçlanan sesi bulma ve geliştirme, dördüncü aşamada ise amaçlanan sesi alışkanlık halinde kullanmaya yönelik çalışmalar ses eğitimcisinin yapması beklenen çalışmalardır (Töreyn, 2008:113). Aynı zamanda yeniliğe açık olması beklenen eğitimciler farklı disiplinlerdeki yaklaşımları kendi alanlarına uygulamaya istekli olmalıdırlar. Eğitimcilerin yeniliklere açık olması özellikle Türk Sanat Müziğinin gelişimi açısından önem arz etmektedir. Temel ses eğitimi belirli ilkeler oluşmaktadır. Bu ilkeleri Töreyn (1998:16) şu şekilde sıralamıştır;

“Düzenli bir solunumla, gırtlak altı (Subglottik) basınç çok iyi ayarlanmalıdır, doğal ses oluşumuna aykırı olmamalıdır, ses bölgeleri (registerler) iyi tanınmalı, yerine göre ve uygun olarak kullanılmalıdır, ses anatomik yapı özelliklerinin dışındaki tonlarda zorlanmamalıdır, konuşur gibi şarkı söylenmelidir, müziğin gerekleri yerine getirilmelidir, şan eğitiminin (temelden en ileri düzeye kadar) her aşamasında eğitimcilik ve öğretmenlik mesleğinin gereklerine uygun davranılmalıdır”.

Sağlıklı ses eğitimi sonuçları elde edilebilmesi için doğru ve düzgün diyafram nefesi alınmalı, nefesin yeterince hava içermesine ve gırtlakın açık tutulmasına özen gösterilmeli, nefes kontrolü gırtlakla değil diyaframla yapılmalı, çene doğal bir şekilde aşağı çekilmeli ve bu esnada damağın arka kısmının yükseltilmesine dikkat edilmeli, dudaklar ve dil doğru kullanılmalıdır. Dilin ucu alt dişlere düzgün bir şekilde kaldırılmalı, nefesi diyaframa, sesi de göğüs ortasında bir yer olarak düşünülen bir temele oturtmalıdır. Ses kesinlikle bu temelden koparılmayarak egzersizlerde ses yukarı çıkarken başlangıç noktasına, aşağı inerken de en üst notaya dayandırılmalıdır. Egzersiz sırasında sesin inebileceği en alt tondan çıkabileceği en üst tona kadar rengini, tınısını ve gücünü koruyabilmelidir. Egzersizler rahat bir pozisyonda yapılmalı ve öğrencinin gerçek ses tonu belli oluncaya kadar zor egzersizlerden kaçınmak gereklidir (Koçak, 1998:44). Bütün bu hususlara dikkat edilerek yapılacak olan ses eğitimi de

öğrencinin ses eğitimi konusunda bilinçli ve sağlıklı bir şekilde ilerlemesini sağlayacak ve şarkı seslendirişini olumlu yönde etkileyecektir.

Temel ses eğitimi, sesin oluşumuyla ilgili organların kullanımında bilgi ve becerileri kazandırdığından Türk Sanat Müziği temel ses eğitiminde ihmal edilemeyecek becerilerin de kazandırılmasına hizmet etmektedir. Çevik (1997:20-21), insanın ses sisteminde üç aygıtı yer vermektedir: Solunum aygıtı-aktivatör (soluk borusu, akciğerler, diyafram, kaburgalar ve karın kasları), titreşim aygıtı - ses jeneratörü (larenks ve gırtlak), yankı aygıtı – rezonatör (soluk borusu, göğüs, gırtlak bölgesi, yutak, ağız, alt çene, damak, burun ve sinüsler). Şenocak (1993:417) da ses sistemini farklı adlandırmalarla üç sistemde toplamıştır: aktivatör veya jeneratör denilebilen solunum sistemi, vibratuvar sistem (larenks) ve rezonatör sistem (subraglottik havalı boşluklar).

Belli bir basınçla akciğerlerden gelen hava, larenks içerisinde yer alan ses dudakçıklarını (ses telleri) titreştirdiğinde ses oluşur. Oluşan bu ham ses, rezonans boşluklarında büyüyerek belli bir tınıya ulaşır. Dil, diş, dudak, yanak ve damağın değişik hareketleri ile şekil alır. Her insanın ses dudakçıkları, farenks özellikleri, dili, burun boşluğu, damağı ve ağız farklı özellikler taşımaktadır. Dolayısıyla sesi meydana getiren ve ona çeşitli özellikler kazandıran sistemlerin bilinmesi gerekmektedir (Göğüş, 2000:1).

Ses organları, nefesli bir çalgıya benzetilecek olursa; havayı pompalayan körük insan vücudunda akciğerleri, titreşimi sağlayan vibratör ses tellerini, rezonansı sağlayan rezonatör boşluk ise ses tellerinin üzerinde bulunduğu gırtlakı temsil eder (Ömür, 2001:40). Solunumun temel işlevi organizmanın oksijen ihtiyacını karşılamaktır. Bunun yanı sıra sosyal açıdan da önemli olan bir diğer işlevi de fonasyonun tüm enerjisini sağlamaktır (Vennard, 1992, akt. Evren, 2006:4). Solunum sırasında göğüs boşluğu özellikle diyafragmanın aşağı doğru hareketi ile genişlemektedir. Böylece dışarıdaki hava burun, ağız, larenks, farenks, trakea, bronşlar ve bronşiolardan geçerek akciğerdeki alveollere kadar ulaşır. Kaburgaların aşağı doğru inmesi ile pasif olarak yükselen diyafragmanın hareketiyle göğüs boşluğunda daralma meydana gelir. Akciğer boşluklarında meydana gelen yüksek basınçla hava aynı yollardan dışarı atılır (Cevanşir ve Gürel, 1982:1-2). Çevik (1997: 20)'in titreşim aygıtı olarak adlandırdığı vibratör sistem içerisinde yer alan larenksin başlıca işlevleri solunum yolu olması, alt solunum yollarının korunmasının sağlanması, konuşmaya katkı sağlaması ve yutma sırasında sfinkterik koruyucu olması şeklinde sıralanabilir (Padhya ve Wilson, 2003, akt. Evren, 2006:6). Ses tellerinden başlayarak burun ve dudaklara kadar uzanan, farenks, ağız boşluğu, burun boşlukları, sinüsler larenks ve bir bakıma göğüs boşluğunu da içine alan, ses tellerinin titreşimi ile larenkste oluşan ham sesi geliştirip belli bir karaktere ulaşmasını sağlayan rezonans boşluklarının yer aldığı sistem rezonatör sistem olarak

adlandırılmaktadır. Ses, bu sistem aracılığıyla belli bir tınıya, renge ve zenginliğe kavuşur (Göğüş, 2000:38). Sesteki rezonansın yani tınının güçlenmesi ve önde tınlaması ve dolayısıyla sesin parlak, yuvarlak, yumuşak ama yapısı oranında güçlü olması kafa rezonansının kullanılmasıyla doğru orantılıdır. Kafa sesi aşağıya pes tonlara indiği zaman vibrasyonlar göğüste çok belirginleşir. Bu titreşimler düzenli çalışan ses aygıtının vücuda aynı düzen içinde dağılan titreşimlerdir. Bu sağlıklı dağılım neticesinde oluşan göğüs rezonansı pes tonlarda koyu ve sıcak bir tını kazandırmaktadır (Sabar, 2008:77-78).

Sesini mesleki amaçlar için kullanan bireylerin hem bu sesini oluşturan sistemleri tanımaları hem de bir rehber eşliğinde nasıl kullanacaklarına yönelik eğitimi almaları gerekir. Ses eğitimi değişik medeniyetlerde farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. İnsan sesinin insanlık tarihinde ilk müzik aleti olduğu bilinmektedir. Şarkı söyleme de Ortaçağ'a kadar konuşmanın bir uzantısı olarak kelimelere daha çok değer kazandırmak amacıyla ortaya çıkmıştır (Özsan, 2010:45). İlkel toplumlarda şarkı dinsel unsurlar taşımaktaydı ve burada insanlar şan yapmak için değil olayları sorgulamak için şarkı söylemekte oldukları sanılmaktadır (Özsan, 2010:46). İnsan vücudundaki şarkı söyleme işiyle ilgili tüm kasların denetim altına alınıp, bu kasların gerektiği şekilde kullanılarak insan vücudunun ve ruhunun gizlerine ulaşmayı başarma olayı şarkı söyleme sanatı olarak adlandırılabilir (Davran, 1997:44). Şarkı söyleme sanatının nasıl doğduğu konusuna değinilecek olursa bazı toplumlar açısından ele almak gerekmektedir. Araştırmalar Yahudi müziğinin; çoğunlukla dördü ve beşli aralık içermesi sebebiyle Gregorians müziğiyle benzerlik taşıdığını göstermektedir. İsraililerde basit şarkıların yanı sıra "ScholaCantum" tarafından okunmakta olan zengin melodili liturgyalar olduğu, yüksek seviyede müzik kültürü bulunan Mısırlılar için müziğin tanrısal bir değer taşıdığı belirtilmiştir. Mısır'da Ay tanrısı "Thot" la ilgili 42 kitap arasında 2 tane şan kitabı bulunduğu, Çinlilerde şarkı söylemenin Avrupalılardan farklılık gösterdiği aktarılmıştır. Dini müzikteki koro parçalarında pes ve genellikle minör tonlar kullanıldığı, popüler şarkılarda ise keskin ve yüksek seslerin tercih edildiği kaydedilmiştir (Özsan, 2010: 46-47).

Japonlarda şan sesinde büyük değişiklikler görülmekte olduğu, tonları bastırarak, içe çekerek, tıslayarak vb. çıkardıkları, sese sihirli bir güç vermek için maske kullanılarak kapalı ağızla çığlık atmak veya hayvan sesi çıkarmak vb. yollara başvurdukları anlatılmaktadır.

Hintlilerde bir rivayete göre 16 bin gam bulunduğu, yazdıkları şarkıların, tanrılara hitap eden ve mucizeler yarattığına inanılan türde şarkılar olduğu söylenmektedir.

Yunanlıların şarkı sanatını çoğunlukla Araplar, Suriyeliler ve diğerlerinden aldıkları kaydedilmektedir. M.Ö. 1000'li yıllarda yaşanan

büyük göç sonucu doğunun etkisini taşıyan özellikler kaybolup müzik sanatında yeni bir dönem başladığı, milli oyunlarında şiir ve müzik yarışmalarına da geniş yer veren Yunanlıların, nefes tekniğine ve ses geliştirmeye de büyük önem verdikleri belirtilmiştir (Özsan, 2010:48-49).

2. Türk Sanat Müziğinde Meşk Sistemi

Meşk sistemi bir müzik yazı sistemine dayanmadığından, ustadan çırağa, hocadan öğrenciye mesleki bilgilerin verildiği, müzikte sadece şarki söylemenin değil, nasıl oturulacağından nasıl davranacağına kadar çok yönlü bir eğitimin verildiği bir sistem olarak bilinmektedir. Meşk, hat sanatından alınmış bir terim olmakla beraber bir öğretici rehberliğinde önce harflerin daha sonra belirli kalıp yazıların defalarca tekrar edilerek öğrenilmesi anlamını taşır. Hafızaya alınmış eser sayısı bir sanatkarın değerini ve seviyesini belirleyen ölçüt olarak düşünülmüştür. Osmanlı Türk müziğinin eğitimi açısından bakıldığında da geniş bir repertuarın öğrenciden öğrenilerek hafızaya alınması öğrencilerin de o repertuarı gelecek kuşaklara aktarması açısından önemlidir (Beşiroğlu, 2009: 935). Uzdilek, (1977: 63) İlim ve Mûsikî adlı eserinde meşk sistemine değinerek; ses ilminin müziği öğrenmek ve öğretmek konusunda büyük yardımı olduğunu ancak müzik öğrencisine müziğin ilmi konularının nadiren öğretildiğini, öğrencilerin çoğunun deneysel usûlle yani usta (hoca) sından görerek senelerce taklit yoluyla öğrendiğini dolayısıyla kendi yetilerini kullanma fırsatını kaybettiklerini vurgulamıştır. Beşiroğlu (2009:934) ise meşk sistemini temel olarak Osmanlı Türk müziği geleneğine dayanan ve günümüze kadar ulaşması zor yazılı belgelerden daha çok hafızayla gerçekleşmiş olan bir eğitim sistemi olarak tanımlamaktadır. Tümer (1964:13), Türk müziğinin işitmekle öğrenildiğini belirtirken her şeyden önce kulaktan beyne aktarılan seslere alışmanın ve bu sesleri sağlama özelliğini geliştirmenin gerekliliği üzerinde durmuştur ve meşk sisteminin Türk müziği yapısı içerisindeki önemini belirtmiştir.

Türk müziğinin tarihsel süreci içerisinde önemli bir yere sahip olan ve günümüze kadar süregelen meşk sisteminin tanımına pek çok kaynakta rastlanmaktadır. Uygulanması son derece basit olan bu müzik öğretim yönteminde seslendirilecek olan eserin güftesi öğrenciye yazdırılır veya basılmış bir güfte mecmuasından yararlanılır. Seslendirilecek olan eserin usûlü, öğrenciye hatırlatmak amacıyla birkaç kez vurulur. Hoca eseri önce bölüm bölüm (zemin, nakarat, meyan, varsa terennüm) daha sonra bir bütün olarak öğrencinin hafızasına eksiksiz bir şekilde yerleşinceye kadar defalarca okutturur. Öğrenci eseri tereddütleri ve yanlışları ortadan kalkıncaya kadar tekrar eder (Behar, 2003:16). Tanrıkorur (2003:87), Türk müziğinin genel karakterini ortaya koyan başlıca özelliklerini arasında; mecburiyet olmadıkça notadan değil “meşk” sistemi ile üstattan öğrenilen ve

notaya bakılarak değil ezberden icra edilen bir müzik olduğunu söyleyerek Türk müziğinde meşk sisteminin önemine değinmiştir. Meşk sistemi sadece bir müzik öğretimi olmamakla beraber eğitici ile öğrenci arasında bir iletişimin, yaşam felsefesinin de geliştirildiği pek çok farklı alanda eğitimin verildiği ortam niteliğindedir. Bireylerin müzikal becerilerinin gelişiminin yanı sıra kültürel ve mesleki gelişimine de katkı sağlamaktadır (Özcan, 2010:14). Bireye bu tür olumlu katkılar sağlayan meşk sisteminde müzik yazısı eğitiminin geri planda kalması ve pek çok eserin notaya aktarılmaması, Türk müziğindeki çoğu eserin unutulmasına veya günümüze kadar bazı yanlış ve eksikliklerle gelmesine sebebiyet vermiştir. Fakat şu konu da önemle üzerinde durulması gereken bir konudur ki; gerek icrâ ve üslûp hususunda gerekse nazârî (teorik) anlamda olsun Türk müziğinin, Türk müziğine hâkim bir eğitici (usta) ile çalışılması gerekmektedir. Cem Behar (2003:79) *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz- Geleneksel Osmanlı/Türk Müziğinde Öğretim ve İntikal* kitabında; Klâsik Türk Müziğinin önde gelen önemli ses icracılarından birisi olan Münir Nurettin Selçuk'un sözlerine şu şekilde yer vermiştir:

“Pek küçük bir yaşta mûsikî öğrenmeye başladığım sıralarda hocalarımın işitip her zaman hatırladığım mühim sözlerden bir tanesi de: Türk mûsikîsi hânende mûsikîsidir. Bunu da ehlinden ve bir *'fem-i muhsin'* den öğrenmek gerekir, sözü olmuştur... Mûsikîmizi hakkıyla öğrenmek ve lâyıkiyle terennüm edebilmek için fikrimce bunu muhakkak olarak eskilerin dediği tarzda yapmak, iyi ve sahib-i salâhiyet (yetkili) bir ağızdan tavrı ve edası ve bütün incelikleriyle meşk ve talim etmek lazımdır”.

Teorik açıdan incelendiğinde Türk müziği nazariyatında Karcıgar, Sûznâk, Hicazkâr, Hüzzam ve Şedaraban gibi makamlarda kullanılan ve 4 komalık bemolle gösterilen perdelerin hiçbirinin söz konusu makamlarda icra esnasında aynı olmadığı görülmektedir. Bu durum meşk sisteminin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Uşşak makamının kendi melodik yapısı içinde kullanılan ve 1 koma ile gösterilen si sesi (segâh perdesi) de aynı eser içerisinde iniş ve çıkış yönlerinde farklı icrâ edilmektedir. Bu örneklerin diğer makamlarla da ilişkilendirilerek çoğaltılması mümkündür. Teorik açıdan bu denli gerekli olan meşk sisteminin, eserlerin notaya alınmamasından dolayı günümüze kadar birçok eserin unutulması açısından dezavantajları da gözükmektedir.

Meşk sisteminde bireyin eseri hafızasına almasında en önemli unsur usûldür. Usûlündarları eserin melodisiyle ilişkili olduğu için usûl vurarak eseri icrâ etmek eseri ezberlemeyi kolaylaştırır niteliktedir. Birey eseri ezberlerken aynı zamanda hocasından teorik bilgiler de edinmektedir. Bu süreç içerisinde kendi üslûp (bir eserin güftenin anlamına göre ifade edilip makam, ritim ve formuna uygun olarak bestekârın estetik anlayışını da göz ardı etmeden kendi icra şeklini de katarak yorumlaması) ve tavrını

geliştirmeye çalışan birey için teknik anlamda sesini doğru kullanabilmesi açısından “ses eğitimi” büyük önem taşımaktadır.

Meşk sisteminde verilen eğitimle birey hem saz müziği hem sözlü müzik repertuarını geliştirme imkânı bulmaktadır. Fakat en önemli çalgı olarak bilinen insan sesinin, sadece üslûp ve tavrı taklit etmekle geliştirilemeyeceği de göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Meşk sisteminde rastlanmayan ama bireye yararları olacağı düşünülen ses eğitimine yönelik yapılacak teknik çalışmaların bireyin üslûp ve icrâsını da olumlu yönde geliştireceği bilinmektedir.

3.Türk Sanat Müziği Eğitiminin Verildiği Kurumlar ve Bu Kurumlarda Ses Eğitimi

Müzik kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması, bireylerin kendilerini gerek ses gerekse çalgı alanında yetiştirebilmesi konularında hizmet veren ve toplumun kültürel yapısını etkileyen kurumlardan ve bu kurumlardaki müzik eğitiminden bahsetmekte yarar vardır. Osmanlılar zamanında müzik eğitim kurumlarını, Enderunlar, Mevlevihaneler, cami ve tekkeler, mehterhaneler ve özel meşk haneler gibi kurumlar oluşturmaktaydı. Öğrencileri ve eğitimcileri subaylardan oluşan ve müzik dalı doğrudan padişahın şahsına bağlı bulunan Enderûn-ı Hümayûn’da özel yetenekli öğrenciler seçilip eğitim verilmekteydi. Dini müzik eğitimi de yapılan ve sarayın hâfız, müezzin ve imamlarının da yetiştiği bu kurumdaki müzik öğretiminde İtalya’dan eğitimcilerin getirilip batı müziği eğitim sisteminin ön plana çıkmasıyla ve Türk müziğine verilen önemin azalmasıyla 1908 yılında kapatılmıştır (Ak,2002:27).Kültürel aktarımın sağlanmasında ve geliştirilmesi açısından Mevlevihanelerin Geleneksel Türk müziğine katkıları büyüktür. Mevlevihanelerde sema yapıldığı ve bu sema ayinlerinin müziksiz yapılamayacak olmasından dolayı her mevlevihanede müzik teşkilatının olduğu pek çok kaynakta yer almaktadır. Mevlevihaneler büyük müzik okulları olarak yüzyıllarca müzik alanında dâhiler yetiştirmiştir. Bu eğitim kurumlarında sadece Mevlevi müziği değil dindışı ve dini müziğin her çeşidinin edebiyat, dil gibi diğer sanat dallarıyla beraber öğretildiği de pek çok kaynakta mevcuttur. Tarikat ve tekkelerin çoğunda az veya çok müzik faaliyeti bulunduğu fakat bunların birer müzik eğitim kurumu olarak teşkilatlanmadıkları da kaynaklardan aktarılmaktadır. Cami ve camilere bağlı bölümlerde de dini müzik icra edilmiş fakat saz eğitimi bunun içine girmemiştir. Pek çok hafız ve din adamının aynı zamanda müzikle ilgilendikleri halde cami çerçevesinde dindışı müzik icra ettikleri görülmemiştir. Askeri müzik için eğitim yerinin Mehterhane-i Hümayûn olduğu bilinmektedir. İstanbul merkez teşkilatında, eyalet ve vilayet merkezlerinde ve büyük imparatorluk kalelerinde mehter takımı bulunmaktaydı. Buralarda müzik yeteneği olan ve asker sınıfından olan

istekli kişiler müzik alanında yetiştirilirdi. 1826'da Mehterhane kaldırılıp yerine ilk batı müziği eğitiminin verilmeye başlandığı ve padişahın şahsına ve saraya bağlı bir kurum olan Muzika-i Hümayûn açılmıştır. Hem Türk müziği hem de batı müziği eğitimi alan ilk Türklerin bu kurumda yetiştiği bilinmektedir (Ak, 2002:28). Özel dersane ve ev toplantılarında da bazı müzik eğitimcileri ve müzisyenlerin evlerine öğrenci kabul edip bireysel ve toplu olarak meşk ettiği de bilinmektedir (Ak, 2002:29). Aktarıldığı üzere Türk müziği eğitimi, dini, dindışı, askeri müzik olarak çeşitli kurumlarda farklı uygulamalarla verilmiştir fakat tarihsel sürece bakıldığında bu kurumlarda ses eğitime yönelik teknik çalışmalara rastlanmamaktadır. Söz konusu bu kurumlarda eserlerin meşk sistemi içerisinde taklit yöntemiyle yapıldığı anlaşılmaktadır.

4.Günümüz Türk Müziği Konservatuvarlarında Ses Eğitiminin Durumu

Bireyin icrâ ve üslûbunu geliştirmede önemli bir yere sahip olan ses eğitiminin ders bağlamında günümüz Türk Müziği konservatuvarlarında işleniş tarzı önem arz etmektedir. Günümüzde Türk Müziği konservatuvarlarında ses eğitimi dersleri toplu ses eğitimi ve bireysel ses eğitimi olarak işlenmektedir. Toplu ses eğitiminde dersin başında nefes egzersizleri yapılmakta ve daha sonra piyano eşliğinde ses egzersizleri uygulanmaktadır. Bireysel ses eğitiminde de perdeli bir Türk Sanat Müziği çalgısı eşliğinde farklı formlarda eserler icra edilmekte ve üslûp ve tavrı geliştirmeye yönelik ses egzersizlerine yer verilmektedir. Özcan (2010: 34-35), araştırmasında bu konuyu öğretmen ve öğrenciler açısından ele alarak bir takım tespitlerde bulunmuştur. Türk müziği konservatuvarlarında verilmekte olan ses eğitimi sürecinde öğrencinin ses sağlığının dikkate alınıp alınmadığı, sesi kullanırken, sesin gürlüğü, rejister geçiş tonları, diksiyon, artikülasyon, anlaşılabilirlik, ritmik uyumun sağlanması, entonasyon, eserin makamsal özellikleri ve bireyin ses yapısına özen gösterilip gösterilmediği, seslendirilen eserlerin türü ve teknik düzeylerinin uygunluğu, seslendirilen eserlerin üslûp ve dönem özellikleri açısından Türk müziği üslûbuna uygunluğu, yapılan bireysel ve toplu ses eğitiminin uygunluğu, yapılan teknik çalışmaların şarkı söylemeyle ilgili yeni bir yaklaşım içerip içermediği, ses eğitimi derslerinin öğretim planında belirlenen amaca ulaşım ulaşmadığı ve ses eğitimi dersini destekleyici yardımcı bir derse ihtiyaç olup olmadığı konularında öğretmen ve öğrencilerden alınan görüşlere yer verilmiştir. Bu görüşler doğrultusunda günümüz Türk Müziği konservatuvarlarında yapılan ses eğitimi derslerinin yöntem açısından farklılık gösterdiği ve eğitim-öğretim yöntem birliğinin olmadığı belirlenmiştir. Aynı zamanda ses eğitimi ders saatlerinin belli standartlarda olmadığı ve Türk müziği üslûp ve tavrını geliştirmede yetersiz olduğu

görüşüne varılmıştır (Özcan, 2010:94-95). Müziğin uygulamalı ve bir anlık zaman diliminde seslendirilip, kaydedilmediğinde tekrar aynı şekilde yinelenemeyen bir sanat dalı olması, anlık duygu ve diğer etkenlerin yapılan icrayı derinden etkilemesi gibi pek çok sebep notaya alınsa bile eserin yorumlanmasında her seferinde farklılıkların oluşmasına ve icracıdan icracıya farklılaşan yorumların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu durum ister Avrupa, Amerika, Uzak Doğu vb. olsun isterse Türk müziği olsun, her tür ve formda, müziğin bir ustadan öğrenilmesini gerekli kılmaktadır. Bu durumda Türk sanat müziğinin böylesi bir usta çırak ilişkisinden mahrum bırakılması, sadece nota yoluyla seslendirilmesi veya meşk sisteminin kullanılmaması önerilmemelidir. Aksine eğitim yöntemleri işe koşularak daha etkin bir biçimde kullanılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Aslında müziğin her dalında verilen eğitimin bir çeşit meşk olduğu da öne sürülebilir. Aradaki fark kullanılan yöntemlerin geliştirilmiş olmasıdır. Ayrıca Meşk sisteminde, kaynaklardan edinilen bilgiye göre belli bir ses eğitimi yöntemi bulunmasa da sadece öğrencinin eğitimciden teorik ve uygulamalı olarak Türk müziğini öğrendiği bir sistem olarak da gösterilmemelidir. Çünkü meşk sistemi aynı zamanda yaşam içinde belirli bir adabın, düzenin, görgünün ve kültürün aktarıldığı bütün bir eğitim sistemidir. Dolayısıyla yüzyıllardır günümüze kadar süregelen böyle köklü bir sistemde; taklit yoluyla da olsa öğrencinin hocasından edindiği belirli kültür birikiminin yanı sıra güzel şarkı söyleme tekniğini de alması üzerinde durulması gereken bir konudur.

5. Yöntem

Çalışmada, tarama modeli esas alınarak ses eğitiminin geçmişteki ve halen var olan durumu betimlenmeye ve tanımlanmaya çalışılmıştır (Karasar, 2009:77). Türk Sanat Müziği Ses Eğitimi hazırlık sınıfına yönelik bir ses repertuar oluşturulmaya ve oluşturulan bu repertuara uygun ses eğitimi alıştırılmaları hazırlanmaya çalışılmıştır. Türk Sanat Müziği ses eğitimi, temel unsurları açısından ele alınmış ve eserler bu unsurlara göre seçilerek ses eğitimi derslerinde kullanılmak üzere bir sıralamaya tâbi tutulmuştur. Repertuarın hazırlanması, ve oluşturulması analitik çalışma yöntemlerini gerektirdiğinden, bu alanda kullanılabileceği düşünülen eserler, melodik yapıları, ses alanları, eserin ihtiva ettiği süslemeler, inici-çıkıcı olma özellikleri açılarından incelenmiş, ses eğitiminin temel hedefleri olan sesi rezonans bölgesine taşıma, vokalleri açık ve anlaşılır çıkarma, rejister bütünlüğünü sağlama, sesleri pestten tize veya tizden peste doğru temiz bir şekilde kullanma gibi konulara yardımcı olacağı düşünülen eserler belirlenmiştir. Ardından eserler üzerinde yapılan analitik çalışmalarla, zorluk tespit edilen yönleri belirlenerek çeşitli alıştırılmalar yoluyla bu zorlukların aşılması için ses alıştırılmaları ortaya konmuştur. Araştırma Afyon Kocatepe

Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Sanat Müziği Bölümü Ses Eğitimi Anasanat Dalı Ses Eğitimi dersi programı ile sınırlandırılmıştır. Bu ders programının işlenmesine yardımcı olacak nitelikte seçilen eserlere yönelik ses eğitimi alıştırmaları ile öğrencinin eserler üzerinde doğru bir ses tekniği ile üslup ve tavrını geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Araştırmanın, alana katkı sağlaması, bu konudaki diğer araştırmalara destek olması, verilmekte olan ses eğitiminin niteliğinin yükseltilmesi, ses eğitimi ile repertuar çalışmalarını bir bütün halinde ele alma düşüncesini ortaya koyması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

6.Bulgular ve Yorum

Türk Sanat Müziği ses eğitimi hazırlık aşamasında nasıl bir repertuar kullanılmakta olduğu, daha sistematik bir repertuar önerisinin nasıl olabileceği, bu repertuara uygun ses eğitimi alıştırmalarının ne şekilde hazırlanabileceği ve ne tür alıştırmaların kullanılabileceği tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna yönelik olarak ses alanına, ritmik ve makamsal yapısına, aralık yapısına dikkat edilerek Türk Sanat Müziği repertuarından 12 eser seçilerek hazırlık sınıfı ses eğitimi dersi için repertuar oluşturulmuştur. Seçilen bir eser üzerinde de eserin öğrenilmesini kolaylaştıran ses eğitimi alıştırmaları geliştirilmiştir. Eserlerin hangi hususların dikkate alınarak seçildiği ve ses eğitimi egzersizlerinin neye yönelik geliştirildikleri alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

6.1.Türk Sanat Müziği Ses Eğitimi Hazırlık Aşamasında Kullanılacak Eserlerin Niteliği

Uzun yıllar meşke dayalı olarak yürütülen ses eğitiminin konservatuvar çatısı altında, eğitim bilimlerinin çalışma yöntemleri de göz önünde bulundurularak verilecek bir ses eğitiminin geliştirilmesi önemlidir. Hazırlık sınıfından başlayarak ses eğitiminde kullanılacak materyal ve öğretim araçlarının bir bütünlük çerçevesinde ele alınması verilecek eğitimin niteliğinin artmasını sağlayacağı, birinden ötekine değişen bir çalışma biçimi yerine sistematik ve öğrencilerin bireysel gelişimini dikkate alan bir yaklaşımın daha verimli olacağı açıktır. Bu görüşlere dayalı olarak, Türk Müziği konservatuvarı hazırlık sınıfı için iki dönem olmak üzere aşağıdaki gibi bir repertuar programı hazırlanmıştır.

Repertuarın hazırlanmasında kullanılacak eserlerin seçiminde, eserlerin ses alanı ritmik yapısı, makamsal yapısı, aralık yapısı, form yapısı dikkate alınmış, basitten zora bir sıralama yapılmaya çalışılmıştır.

Tablo1:Hazırlık Sınıfı Ses Eğitimi Dersi İçin Önerilen Repertuarda Yer Alan Eserlerin Ses Alanı, Aralık Yapısı ve Kullanılan Sesli ve Sessiz Harflerin Sıklığına Göre Değerlendirilmesi

Eser Adı	Ses Alanı	Aralık Yapısı	Eserde en çok kullanılan ünlü ve ünsüzler
Yine bir gülnihal	Yegâh-Tiz Segâh	B3-T4-K2	e-a-ü-l-b-n
Yüzündür cihânı münevver eden	Irak-Muhayyer	B3-T4-B2-K2-	e-i-ü-d-n-r
Karlı dağı aşkın geldim	Irak-Acem	B2-K2-B3-T5	a-ü-u-m-d-n
Erişdi nevbahar eyyâmı	Rast-Tiz Nevâ	B3-K2 T4-T5-B2	e-a-i-r-g-y
Gül yüzlülerin şevkine gel	Dügâh-Tiz çargâh	B2-B3-T5-	e-i-a-y-m-ş
Hicran oku sinem deler	Dügâh-Tiz buselik	B2-B3-T4	e-a-i-r-m-k
Gülşende yine ah-ü enin eyledi bülbül	Rast-Tiz çargâh	K2-B2-T5-B7	e-ü-i-l-n-y
Nerelerde kaldın ey serv-i nâzım	Irak-Tiz çargâh	B2-B3-T5	e-a-i-r-n-b
Geçti bahar hazan erdi bu yerde	Nim zirgüle-Tiz buselik	B2-B3	e-a-ü-r-d-n
Yine bağlandı dil bir nev nihale	Rast-Tiz çargâh	B2-T4-T5-B3-B6	a-e-i-l-n-z
Ben gibi sana aşıküftade bulunmaz	Rast-Muhayyer	T5-T4-B2-B3	a-i-e-b-n-l
Nideyim sahn-ı çemen seyrini	Rast-Acem	B3-T4-B2	a-i-o-n-l-m

Hazırlık sınıfı ses eğitimi dersi için seçilen eserlerde ses alanı, aralık yapısı dikkate alınmaya çalışılmıştır. Eserlerde yakın aralıklar içeren yapıdan

atlamalı aralık içeren eserlere doğru bir sıralamaya gidilmiş, eserlerde en sık kullanılan ünlü ve ünsüz fonemler yapılacak ses alıştırmalarında yol göstermesi için belirlenmiştir.

Piyano ile yapılacak ses alıştırmalarını desteklemesi ve eserdeki ses aralıklarının öğrenci tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için örnek olarak “yüzündür cihanı münevver eden” isimli eser seçilmiş ve buna yönelik ses alıştırmaları aşağıda belirlenmiştir. Ses alıştırmalarında, eserde kullanım sıklığına göre e-i-ü-d-n-r ünlü ve ünsüz fonemlerinin kullanılmasının uygun olacağı kanısına varılmıştır.

Tablo2: Hazırlık Sınıfı Ses Eğitimi Dersi İçin Önerilen Repertuarda Yer Alan Eserlerin Makam, Bestekar, Usûl ve Form Açısından Değerlendirilmesi

Eser Adı	Makam	Bestekâr	Usûl	Form
Yine bir gülnihal	Rast	Dede Efendi	Semâî	Şarkı
Yüzündür cihânı münevver eden	Rast	Dede Efendi	Yürük Semâî	Şarkı
Karlı dağı aşım geldim	Rast	Rıfat Bey	Sofyan	Şarkı
Erişdinevbahareyyâmı	Nihavend	Arif Sami Toker	Semâî	Şarkı
Gül yüzlülerin şevkine gel	Bayâti	Tab’i Mustafa Efendi	Yürük Semâî	Yürük Semâî
Hicran oku sinem deler	Hüseyini	Şevki Bey	Türk Aksağı	Şarkı
Gülşende yine ah-ü enin eyledi bülbül	Rast	Muallim İsmail Hakkı Bey	Yürük Semâî	Nakış Yürük Semâî
Nerelerde kaldın ey serv-i nâzım	Nihavend	Muallim İsmail Hakkı Bey	Türk Aksağı	Şarkı
Geçti bahar hazan erdi bu yerde	Buselik	Fehmi Tokay	Düyek	Şarkı

Yine bağlandı dil bir nev nihale	Nevâ	Zekâi Dede Efendi	Yürük Semâî	Şarkı
Ben gibi sana aşkıüftade bulunmaz	Hüseyini	Tab'î Mustafa Efendi	Yürük Semâî- Aksak Semâî	Yürük Semâî
Nideyim sahn-ı çemen seyrini	Hicaz	Hacı Sadullah Ağa	Yürük Semâî	Yürük Semâî

Makam, usul ve form açısından ele alınan eserler, hazırlık sınıfındaki öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri (Güzel Sanatlar Liseleri hariç liselerden mezun olma durumları) dikkate alınarak sıralanmaya çalışılmıştır. Programa alınan makamlar arasında bir öncelik sonralık ilişkisi ve çeşitlilik arz etmesi ve öğrencilerin farklı makamları tanımasını önemsenmiştir. Buna göre yapılan sıralamanın hem öğrencilerin müzik kültürlerinin gelişmesine yardımcı olması, hem de süreç içerisinde daha sistemli bir çalışma ortaya koymalarına hizmet etmesi düşünülmüştür. İlk iki sırada yer alan “Yine bir gülnihal” ve “Yüzündür cihânı münevver eden” adlı eserler aynı zamanda piyano ile çalışmaya da olanak vermesi açısından, piyano eşliğinde yapılacak ses alıştırmalarını da desteklemektedir. Sesin kullanımına yönelik temel alışkanlıkların edinildiği başlangıç aşamasında bu tür eserlerin kullanılmasının öğrencilerin, ses eğitimiyle ilgili bazı soyut ve temel kavramları daha iyi anlamalarını ve uygulamalarını sağlayacağı düşünülmektedir. Örnek olarak gösterilen “Yüzündür cihânı münevver eden” adlı eserde sıralı sesler dar bir alanda yer almaktadır. Eserin meyan bölümünün ise rejister bütünlüğünü sağlamak ve sesin olduğu bölgeyi tanımayı kolaylaştırmak açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. “Yine bir gülnihal” adlı eserin ritmik yapısı basittir. Eserin ses alanı geniş olmakla beraber melodik yapısı kolay anlaşılır niteliktedir. Eserin meyan bölümü yine rejister bütünlüğünü sağlaması açısından önemlidir.

6.2. “Yüzündür Cihânı Münevver Eden” Adlı Şarkıya Yönelik Geliştirilen Ses Alıştırmaları

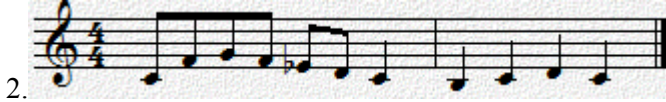
Dede Efendi'nin “Yüzündür cihânı münevver eden” adlı şarkısı piyano eşliğinde seslendirilmeye de uygun bir şarkı olması sebebiyle piyano eşliğinde yapılacak ses eğitimi uygulamalarından Türk Sanat Müziği uygulamalarına ve repertuar çalışmalarına geçişte bir köprü gibi düşünülebilir. Bu görüşe dayalı olarak oluşturulacak ses alıştırmalarının daha kısa bir sürede başarıya ulaştıracağı umulmaktadır.

Aşağıda yer alan alıştırmalardan ilki, eserin birinci, ikinci ve üçüncü ölçülerinde yer alan ses aralıklarını çalıştırmak, ses bütünlüğünü kazandırmak, ses alanını geliştirmek amacıyla hizmet etmek üzere hazırlanmıştır.

1.

Ses eğitiminin genel çizgisi içerisinde yapılmakta olan çalışmalara eklenecek bu çalışmada 'ni' ve 'ne' heceleri kullanılabilir.

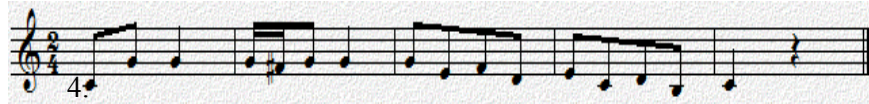
2.

Bu alıştırma, dörtlü aralık seslendirme becerisini geliştirmek, makamsal geçişlerin entonasyon sorunlarını çözmek amacıyla taşımaktadır. Alıştırmanın uygulanmasında 'e-i-ü-d-n-r' harflerinden oluşturulacak heceler kullanılabilir.

3.

Üç numaralı alıştırma, hem dörtlü aralık çalışmasıdır, hem de çıkıcı aralıkları ses bütünlüğünü bozmadan çalıştırmak amacıyla taşımaktadır.

4.

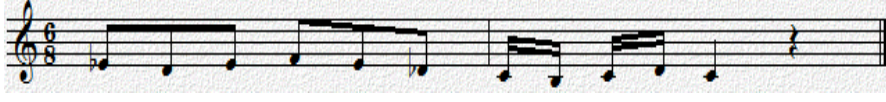
Bu alıştırma, beşli aralık çalıştırmaya yönelik bir çalışmadır. Ayrıca küçük ikili aralığa yer vermesiyle eserin 11. , 12. ve 13. ölçülerinde sıkça duyulan bu aralığın pekiştirilmesi hedeflenmektedir.

5.

Yukarıdaki alıştırma diyafram egzersizi niteliğinde olup ayrıca küçük ikili aralığını geliştirmeyi amaçlamaktadır.

6.

Bu alıştırmaya, eserde yer alan bağı sesleri heceleri bölmeden seslendirmeye yönelik geliştirilmiş bir alıştırmadır.

Alıştırmalar, hazırlık aşamasına yönelik hazırlandıkları için oldukça basit ve anlaşılır olmalarına, eserdeki aralık yapısını seslendirme becerisi kazandırmalarına, ses bütünlüğü oluşturmalarına, ses alanını geliştirmelerine dikkat edilmiş ve öğrencilerin seslendirme üslubu ve tavrı kazanmalarına yardımcı olacak biçimde hazırlanmalarına özen gösterilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Eğitim planlı ve sistematik bir biçimde ele alınması gereken bir alandır. Hangi tür veya alan olursa olsun bir işin eğitimi veriliyorsa plan ve programlama devreye girmeli, öğrencilerin gelişimi kendi haline bırakılmamalıdır.

Bu çalışmada Türk Sanat Müziğinde ses eğitiminde kullanılabilir materyallerin bir sıralaması yapılmış olmakla birlikte eğitimciden eğitimciye uygulanacak repertuarı oluşturan eserlerin değişebileceği de bir gerçektir. Bu sıralamanın, öğrencilere verilecek ses eğitiminde bir repertuarı temel almanın (diğer branşlarda olduğu gibi) Türk Sanat Müziği alanında ses eğitiminde de başarıyı artıracak düşünülmemektedir. Ses eğitimi uygulamalarında öğrenciye kazandırılması düşünülen alışkanlıklar ve hedef davranışlar pek çok uzman tarafından ele alınmış olmakla birlikte, Türk Sanat Müziği eğitiminde daha az çalışma mevcut olduğundan yeterli olduğunu söylemek zordur. Bu nedenle Türk Sanat Müziği alanında yapılan ses eğitiminde makam yapısı, ritim yapısı, ses alanı ve aralık yapısı gibi etkenleri de dikkate alan çalışmalara ihtiyaç vardır. Türk Sanat Müziği hazırlık sınıfı ses eğitimi dersi için seçilen 12 eser, basit makamsal ve ritmik yapı içerdikleri, ses alanı ve aralık yapısı zorluk derecesinde olmadığı düşünüldüğü için önerilmektedir. Gerek makamsal ve ritmik yapı, gerekse ses alanı ve aralık yapısı düşünülerek oluşturulan eser sıralamasının çok yönlü bir yaklaşımı ortaya koymasından dolayı başarıyı da etkileyeceği umulmaktadır. Esere hazırlayıcı nitelikte geliştirilen ses eğitimi alıştırmaları da eserin ses alanı, aralık yapısı, makamsal ve ritmik yapısıyla ilgili unsurları içerdiğinden dolayı, öğrencinin eseri daha kolay bir şekilde öğrenmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

Türk Sanat Müziğinde ses eğitimi, bu alanın ihtiyaçları dikkate alınarak verilmelidir. Alana uygun seçilecek eserlerden oluşturulacak ses

eğitimi çalışmalarını kapsayan bir kitabın alanda büyük bir boşluğu dolduracağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, ses eğitimi vermekte olan eğitimcilerin sadece Türk Sanat Müziğini değil, ses eğitimi alanının da gereklerini yerine getirebilecek donanıma sahip olmak üzere çalışmalar yapmaları, ğrencilerinin doğru alışkanlıkları kazanmalarında oldukça etkili olacağı n görülmektedir. Farklı algıların kullanılmasının ise hem ses tekniğine yönelik becerilerin edindirilmesinde etkili olacağı hem de Türk Sanat Müziği slup ve tavrının geliştirilmesinde kolaylık sağlayacağı sanılmaktadır.

Her türde ve her alanda verilen eğitimde kolaydan zora, basitten karmaşığa, somuttan soyuta bir süreç izlenmelidir. Bu ilkeler göz önünde bulundurularak ses eğitiminde, bireysel unsurlar da dikkate alınarak, belli bir hiyerarşinin izlenmesinin, basit eserlerden, basit makamlardan, basit usullerden daha zorlarına doğru bir sürecin takip edilmesinin yararlı olacağı düşünmekte, bu çalışmanın öğrenciler üzerinde yapılacak uygulamalara göre yeniden şekillendirilecek daha kapsamlı çalışmalara bir kaynak oluşturması umulmaktadır.

Kaynakça

- Ak, A. Ş. (2002), *Türk Müsıkîsi Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Behar, C. (2003), *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz- Geleneksel Osmanlı/Türk Müziğinde Öğretim ve İtikal*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beşiroğlu, Ş. Ş. (2009), Türk Müziğinin Dünü Bugünü ve Yarını, 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (10-15 Eylül 2007). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. 933-949.
- Biröl, K. B. (1997), *Bireysel Söyleme (Şan) Derslerinde Halk Türküleri ve Dağarcık Sorunu*, İstanbul: Orkestra Aylık Müzik Dergisi (283).
- Cevanşir, B. ve Gürel, G. (1982). *Foniatri (Sesin Oluşumu, Bozuklukları ve Korunmasında Temel İlkeler)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Çevik, S. (1997), *Koro Eğitimi ve Yönetim Teknikleri*, Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Davran, Y. (1997), *Şarkı Söyleme Sanatının Öyküsü*, Ankara: Evrensel Müzikevi.
- Evren, G. F. (2006), Ses Eğitimi Yöntemlerinin Ses Hastalıkları Tedavisinde Kullanımı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Göğüş, İ. M. (2000), *İnsan Sesinin Bakımı Korunması ve Eğitimi*, Bursa.
- Karasar, N. (2009), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 20. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koçak, O. (1998), *Ses Eğitimi ve Şarkı Sanatı*, İstanbul: Esin Yayınları.
- Ömür, M. (2001), *Sesin Peşinde*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Özcan, Ö. (2010), Geleneksel Türk Sanat Müziğinde Uygulanan Ses Eğitimi Yöntemlerinin İncelenmesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- Özsan, E. (2010), *Metodik Şan Eğitimi*, İstanbul: Moss Kitapsal Basım Yayın Evi.
- Sabar, G. (2008), *Sesimiz-Eğitimi ve Korunması*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Say, A. (2005), *Müzik Ansiklopedisi 3. Cilt*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Şenocak, F. (1993), *Kulak Burun Boğazda Semptom ve Sendromlar*, 2. Basım, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.

Tanrıkorur, C. (2003), Müzik, Kültür ve Dil, İstanbul: Dergah Yayınları.

Türkmen, E. F. (2007), *Ulusaldan Evrensele Ses Eğitiminde Kütahya Türküleri*, Kütahya: Ekpres Matbaası.

Töreyn, A. M. (1998), Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi Yapısının Şan Eğitimi Amaç, İlke ve Teknikleri Açısından İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Töreyn, A. M. (2008), *Ses Eğitimi, Temel Kavramlar-İlkeler-Yöntemler*, Ankara: Sözkese Matbaacılık.

Tümer, H. (1964), Hz. Mevlana ve Ney, Türk Yurdu Mevlana Özel Sayısı 3. Cilt.

Uzdilek, S. M. (1977), *İlim ve Mûsikî- Türk Mûsikîsi Üzerinde İncelemeler*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları:267.